

Марија РАДЕВСКА

ОПШТА ПРАВНА УРЕДЕНОСТ НА ГРАЃАНСКО – ПРАВНАТА ОДГОВОРНОСТ ЗА ПРИЧИНАТА ШТЕТА ВО ПРАВОТО НА ЕВРОПСКА УНИЈА

1. Воведни напомени

Предмет на разгледување во овој труд е прашањето за граѓанско-правната одговорност за причинета штета и општите правни правила кои го уредуваат ова прашање во рамки на правото на Европската Унија. Вака поставената тема е инспирирана од значењето на уреденоста на граѓанско-правната одговорност во правото на Европската Унија, пред сè поради зголемениот број на облигациони односи настанати со причинување штета. Сметаме дека се работи за дел од облигационото право, поточно за отштетното право, кое во денешно време има големо значење за секој правен систем бидејќи причинувањето на штета сè повеќе се доближува до договорите како извор на облигациони односи, а граѓанско-правната одговорност на причинителите на штета станува прашање кое поставува едно барање и воедно неминовна потреба за негово целосно регулирање.

Авторката е магистерка на правни науки и асистентка на Правниот факултет при Универзитетот «Гоце Делчев» во Штип

Во правна смисла најважни, основни форми на законодавни акти што Европската Унија може да ги донесе се регулативите и директивите, иако се јавуваат и бројни помеки форми на право предвидени со основните договори за создавање на ЕУ, или пак форми што еволуирале во практиката. Регулативата е целосно обврзувачка и директно применлива во сите земји членки, додека одлуките се обврзувачки во целост за оние на кои се однесуваат. Директивите, пак, претставуваат еден од основните инструменти за усогласување кој што го користат институциите на Европската Унија за да ги доближат или координираат различните закони на земјите членки во различни полиња.

При анализата на регулативите и директивите кои се стапени во сила во Европската Унија среќаваме правни правила кои се однесуваат на граѓанско-правна одговорност за причинета штета, но нивниот број е многу мал, а ова посебно се однесува на правила со општа содржина. Така, во поглед на регулативите, во европското законодавство постои само една регулатива која на општо ниво го уредува прашањето на граѓанско-правната одговорност, а тоа е Регулатива број 864/2007 од 11 јули 2007 година за право применливо (меродавно) за вондоговорни (non-contractual) облигации (Рим II). Во поглед на директивите, во Европското право се среќаваме со низа на директиви кои се однесуваат на регулирање на граѓанско-правната одговорност во еден посебен случај – при употреба на моторни возила. За ова прашање, или поконкретно за осигурување во случај на граѓанско-правна одговорност настаната при употреба на моторни возила, донесени се четири директиви. Првата директива во оваа низа е Директива на Советот на Европа 72/166/ЕЕС од 24 април 1972 година за усогласување на правото на државите членки во однос на осигурувањето во случај на граѓанско-правна одговорност при употреба на моторни возила и воведувањето на обврска за осигурување во случај на ваква обврска.¹ Потоа следува втора директива на Советот на Европа 84 /5 /ЕЕС од 30.12.1983 година за усогласување на правото на државите членки во однос на осигурувањето во случај на граѓанско-правна одговорност при употреба на моторни возила. Наредна во низата е третата директива на Советот на Европа 90/232/ЕЕС од 14 мај 1990 година за усогласување на правото на државите членки во однос на осигурувањето во случај на граѓанско-правна одговорност при употреба на моторни возила и на крајот директивата 2000/26/ЕС на Европскиот Парламент и Советот на

¹ Оваа директива е изменета во поглед на членот 2 со Директива 72/430/ЕЕС на Советот на Европа, донесена на 19.12.1972 година.

Европа од 16 мај 2000 година за усогласување на правото на државите членки во однос на осигурувањето во случај на граѓанско-правна одговорност при употреба на моторни возила.

Со цел јасно и рационално уредување на ова прашање овие четири директиви² се кодификувани заедно со Директивата 2005/14/ЕЕС на Европскиот Парламент и Советот на Европа од 11 мај 2005 година за изменување и дополнување на Директивите на Советот 72/166/ЕЕС, 84/5/ЕЕС, 88/357/ЕЕС, 90/232/ЕЕС и Директивата 2000/26/ЕС на Европскиот Парламент и Советот на Европа во врска со осигурување во случај на граѓанско-правна одговорност настаната со употреба на моторни возила. Како резултат на таа кодификација донесена е Директива 2009/103/ЕС на Европскиот Парламент и Советот на Европа, од 16.09.2009 година за осигурување во случај на граѓанско-правна одговорност настаната со употреба на моторни возила и востановување на обврска за осигурување во случај на таква одговорност.

На овој начин, се јавува еден недостаток од уреденост на општо ниво на прашањето за граѓанско-правната одговорност за причинета штета, а со тоа и на отштетното право како една голема и значајна област во правото на ЕУ, особено ако се има во предвид дека во денешно време овие правни односи стануваат сè позастапени и заземаат место веднаш до договорните облигациони односи во однос на нивното значење за правниот систем на секоја држава, како и на Европската Унија.

Овој недостаток е забележан во Европската Унија и направени се напори за негово отстранување со создавањето и работата на Европската група за отштетно право.³ Најзначајниот резултат од работата на Европската група за отштетно право се Принципите на европското отштетно право (во понатамошниот текст: Принципите). Оваа група соработувала со Европската комисија за деликтно и осигурително право⁴ во Виена. Во рамките на работната програма на оваа соработка, групата ги презентирала Принципите на јавна конференција во Виена на 19. 05. 2005 и 20. 05. 2005 година. Иако тие претставуваат модел на општи принципи, за поголем дел прашања од отштетното право и имаат за цел да послужат како основа за унапредување и хармонизација на отштетното право во Европа, сметаме дека воедно тие претставуваат

2 Се мисли на: Директива 72/166/ЕЕС од 24 април 1972 година, Директива 84/5/ЕЕС од 30.12.1983 година, Директива 90/232/ЕЕС од 14 мај 1990 година и 2000/26/ЕС на Европскиот Парламент и Советот на Европа од 16 мај 2000 година.

3 Повеќе за групата види : <http://civil.udg.edu/tort/>

4 Повеќе за институтот на официјалната страна: <http://www.ectil.org/>

и едно значајно придвижување на меѓународното право кон општи принципи на граѓанско – правната одговорност за причинета штета на меѓународно ниво. Причина за ваквото мислење е фактот што во рамките на меѓународно правните извори, хронолошки гледано, се среќаваме најпрво со меѓународно правни акти, принципи и модели со кои се уредува граѓанско-правната одговорност на договорните страни кај меѓународните договори за продажба на стоки. Станува збор за следниве меѓународни инструменти:

- Виенската конвенција за меѓународна продажба на стоки од 1980 (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods) кои се означуваат и со скратеницата CISG;

- Принципите на UNIDROIT за меѓународни трговски договори од 1994 година (The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts) кои се означуваат и со скратеницата UPICC ⁵ и

- Принципите на европското договорно право кои беа објавени во 1994 година, а веќе во 1999 следувахе нивното прво дополнување. Тие се означуваат со скратеницата PECL.

Од друга страна, во рамки на меѓународното право не се среќаваме со правни извори кои на меѓународно ниво ја уредуваат граѓанско-правната одговорност за причинување штета и токму поради тоа сметаме дека постоењето на еден модел на општи принципи на отштетното право, во рамките на европското право, воедно претставува, како што веќе споменавме, значајно придвижување на меѓународното право кон општи принципи на граѓанско-правната одговорност за причинета штета на меѓународно ниво. Затоа во понатамошниот текст на овој труд тие ќе бидат подробно разгледани и анализирани, и до одреден степен споредени со правилата на нашето право. Но, пред нивната анализа сметаме дека треба да се претстави содржината на Регулативата бидејќи таа содржи правила кои се во сила во европскиот правен систем.

5 Во 2004 година Принципите беа дополнете со неколку нови одредби, но со оглед на нивната содржина, односно со оглед на фактот дека ниту едно од дополнувањата не се однесува на прашањето за граѓанско-правната одговорност, за нас релевантна е и верзијата од 1994 година.

2. Значење на Регулативата бр. 864/2007 од 11 јули 2007 година за уредувањето на граѓанско-правната одговорност за причинета штета во Европската Унија

Одредбите на оваа регулатива, како што произлегува од нејзиниот наслов, се однесуваат на правото кое се применува за вондоговорните облигациони односи. Овој поим – вондоговорни облигации според Регулативата се третира како поим кој по својата содржина варира од една до друга земја-членка на ЕУ. Поради ваквата состојба во земјите членки на ЕУ, концептот на вондоговорни облигации за кој се зборува во Регулативата е сфатен како автономен концепт. Структурално гледано, оваа регулатива содржи седум поглавја кои се однесуваат на определување на право кое ќе се применува во случај на вондоговорни облигациони односи. Еден од видовите вондоговорни облигациони односи кои ги препознава оваа регулатива се облигационите односи кои настануваат со причинување на штета. На овие односи се однесува второто поглавје од оваа регулатива, со наслов “Деликти.” Во ова поглавје, во член 4 е содржано едно општо правно правило според кое: “Доколку поинаку не е определено со оваа Регулатива, право применливо во случај на вондоговорни облигации кои настануваат како резултат на деликт ќе биде правото на државата во која настанала штетата, без оглед на земјата во која се случил настанот од кој произлегла штетата и без оглед на земјата или земјите во кои настанале индиректни последици од настанот.” Иако оваа одредба несомнено е со општ карактер, сепак според нејзината содржина таа е упатувачка норма, која сама по себе не содржи општо правно правило кое би се однесувало на уредување на прашањата кои ги покренува граѓанско-правната одговорност, туку упатува на правото на одредена држава како меродавно за регулирање на одреден случај на граѓанско-правна одговорност за причинета штета. Според оваа општа одредба, токму во вака определеното меродавно право (правото на државата во која настанала штетата) е содржан и одговорот на основното прашање: дали постои граѓанско-правна одговорност во конкретниот случај или не. Покрај ова основно правило, во истиот член се определени и два случаи во кои нема да се примени општото правило. Првиот случај е уреден во ставот 2 и се однесува на ситуацијата кога носителот на одговорноста и оштетеното лице имаат живеалиште во иста држава, во моментот кога настанала штетата. Во ваква ситуација, согласно споменатото правило, се применува правото на државата во која и двете страни имаат живеалиште. Вториот случај е уреден со ставот

3 од истиот член и се однесува на постоење на одредени околности кои укажуваат на поврзаност на деликтот со друга држава која не се совпаѓа со државите определени во првиот и вториот став од овој член и во тој случај применливо е правото на државата на која упатуваат околностите на случајот.

Освен ова општо правило, во истото поглавје се содржани и одредби кои го определуваат меродавното право за уредување на вондоговорните односи настанати со причинување на штета во поединечни случаи како што се: штета предизвикана од производ,⁶ вондоговорни облигации настанати по повод нелојална конкуренција,⁷ штета причинета врз животната средина,⁸ вондоговорни облигации кои настануваат со повреда на право на интелектуална сопственост⁹ и правила за одговорност во случај на причинување на штета предизвикана од индустриски дејствија преземени од работник, работодавач или организација која ги претставува нивните професионални интереси¹⁰.

Наредното поглавје од оваа Регулатива се однесува на правни правила со кои се определува меродавното право во други случаи на вондоговорни облигациони односи, или поточно во случај на стекнување без основа (член 10), работорводство без налог (член 11) и случаите на преддоговорна одговорност (член 12). Во рамки на вака претставените облигации може да стане збор и за граѓанско-правна одговорност за причинета штета и тоа во оние случаи кога покрај таквиот облигационен однос или во врска со него, помеѓу истите страни постои и штета која настанала како резултат на деликт.

Посебно значење за темата на овој труд има поглавјето 5, насловено “Заеднички правила” бидејќи содржи една упатувачка општа одредба според која со меродавното право за одредени вондоговорни облигации (меѓу кои и облигациите настанати со причинување на штета) посебно ќе се уредуваат:

1. основите и видот на одговорност, вклучително со определување на носителите на граѓанско-правна одговорност;
2. основите за исклучување на одговорноста, ограничување на одговорноста и поделба на истата;

6 Види повеќе во член 5 од Регулатива број 864/2007 од 11 јули 2007 година.

7 Види повеќе во член 6 од Регулатива број 864/2007 од 11 јули 2007 година.

8 Види повеќе во член 7 од Регулатива број 864/2007 од 11 јули 2007 година.

9 Види повеќе во член 8 од Регулатива број 864/2007 од 11 јули 2007 година.

10 Види повеќе во член 9 од Регулатива број 864/2007 од 11 јули 2007 година.

3. постоењето, видот и процената на штетата и правните средства со кои се бара нејзин надомест;
4. мерките кои судот на одредена држава може да ги преземе, во согласност со неговите ограничувањата на овластувања кои ги има согласно процесното право, за превенирање или прекин на повреди или причинување штета или заради осигурување на обезбедување на надомест на штета;
5. прашањето дали правото на тужба за надомест на штета или одреден правен лек може да се пренесува вклучително со пренесување по пат на наследување;
6. лица кои имаат право на надомест на лично претрпена штета;
7. граѓанско-правна одговорност за друг.

Сите горенаведени прашања кои се поставуваат во случај на граѓанско-правна одговорност, односно при настанување на облигациони односи со причинување на штета, во основа се општи, основни прашања. Фактот дека оваа Регулатива упатува на нивно регулирање во меродавното право на одредена држава (утврдено со помош на одредбите содржани во оваа Регулатива) упатува на заклучокот дека општите прашања по повод граѓанско-правната одговорност за причинета штета доживуваат различно уредување во правото на Европската Унија. Ова не води до заклучокот дека Регулативата не го унифицира прашањето за граѓанско-правната одговорност во земјите членки на Европската Унија, ниту пак поставува одредени општи начела или одредби кои би се однесувале на институтот граѓанско-правна одговорност.

Со оглед на овој факт кој произлезе од анализата на одредбите на Регулативата 864/2007 од 11 јули 2007 година, можеме да заклучиме дека во законодавството кое е во сила во Европската Унија не се среќаваат општи правни правила или начела за институтот граѓанско-правна одговорност за причинета штета, туку се среќаваат само одредби кои упатуваат на примена на право на одредена држава, во зависност од конкретниот случај, што воедно упатува на различна правна регулатива. Во рамките на оваа Регулатива не само што не најдовме на општи правни правила, туку ја потврдивме парцијалноста во регулирањето на ова прашање.

Затоа, во понатамошниот текст на овој труд ќе биде претставен и анализиран модел на општи принципи за поголем дел прашања од отштетното право.

3. Значењето на Принципите на европското отштетно право за општата правна регулатива на граѓанско-правната одговорност за причинета штета во правото на ЕУ

Целта на Принципите е да послужат како основа за унапредување и хармонизација на отштетното право во Европа, со надеж дека ќе послужат и како рамка за натамошна вистинска хармонизација на отштетното право. Изготвувањето на Принципите е резултат на проучувањето на правните правила за одговорност за причинета штета во правните системи на европските држави, нивното споредување, пред сè, преку компаративна методологија ориентирана на конкретни случаи, со цел да се види дали нивните решенија се навистина различни и на крајот идентификувањето на Принципите кои се заеднички за сите проучувани правни системи, а се однесуваат на прашањата што се фундаментални за секој отштетно - правен систем. Токму поради тоа, авторите на Принципите сметаат дека Принципите претставуваат *“...целосен сет на принципи за поголемиот дел од отштетното право. Иако сме свесни дека постојат уште теми за кои треба да се дискутира, сметаме дека овие принципи ги опфаќаат најзначајните прашања.”* (European group on Tort Law, 2005, p. 15).

Принципите се распоредени во неколку глави, односно наслови. **Првата глава е насловена како Основно правило (basic norm)** и содржи еден член. Овој член претставува основно правило за настанување на одговорност за причинета штета и според него *“...одговорност за надомест на штетата што едно лице ја претрпело има лицето на кое правото му ја припишало (адресирало) оваа штета”* (European group on Tort Law, 2005)..

Преку овој член, ја гледаме воопштеноста на одредбата која го уредува настанувањето на одговорност и одредувањето на лицето носител на одговорноста. Одредбата ја надминува ограниченоста на општите одредби за одговорност кои ги среќаваме во граѓанските законици во Европа. Настанувањето на одговорност според нив, по правило е поврзано со постоењето на вина (субјективна одговорност).¹¹ Ова е резултат на фактот што до триесеттите години од 19 век, субјективната одговорност била единствениот вид одговорност за причинета штета. Како одговорно лице за надомест на причинета

¹¹ Види член 1382 и 1383 од Code civil, параграф 823 став 1 од Германскиот граѓански законик, параграф 129 од основниот текст и 1295 од новелираниот Австриски граѓански законик.

штета се јавувало лицето кое било виновно за настанувањето на штетата. Со појавата на правилата за објективна одговорност, правилото за субјективна одговорност повеќе го нема карактерот на општо правило во отштетното право бидејќи се однесува само на еден дел од случаите на одговорност за причинета штета. Воочувајќи го таквиот развој на правилата за одговорност за причинета штета, авторите на Принципите, во првиот член, го определуваат носителот на одговорност на повоопштен начин.

Така, со првиот член од Принципите, во отштетното право се воведува поимот “правен штетник”, поим кој ѝ е познат и на нашата правна доктрина,¹² а присутен и во нашето позитивно право, односно поим со кој се означува лице кое е одговорно за надоместување на причинета штета според правниот поредок. На тој начин во една општа одредба се опфатени како случаите на субјективна одговорност, така и новонастанатите случаи на одговорност без да постои вина (објективна одговорност). Доколку не постои правен штетник во еден конкретен случај, односно правото не предвидува лице кое ќе биде одговорно за причинета штета, се применува начелото *casum sentit dominus*. Според ова правило секое лице мора само да ја поднесе својата загуба (штета), освен во случаите кога постои правна основа штетата да премине во сферата на друго лице.

Според авторите на Принципите, првиот член треба јасно да укаже на целта на Принципите. Тие не се основа за казнување на штетникот или за други парични обврски кои не кореспондираат на штетата што оштетениот ја претрпел. Нивната примарна цел е надомест (реституција) на оштетениот, а секундарната цел е превенција. Оваа цел, уште еднаш се истакнува во чл. 10. 101.

Во втората глава (Title II. General conditions of liability), принципите ги уредуваат општите услови за настанување на одговорност. Како општи услови Принципите ги предвидуваат штетата и каузалитетот.

Во однос на штетата, принципите јасно укажуваат на фактот дека секоја штета не е правно релевантна за отштетното право, туку само онаа “...штета што претставува материјално или нематеријално оштетување на правно заштитен интерес.” (European group on Tort Law, 2005). На прашањето кои се правно заштитени интереси одговара членот 2: 102. Не е правно релевантна ниту онаа штета што произлегува

12 Види Галев Г., Дабовиќ – Анастасовска Ј.: Облигационо право, Скопје, 2008, стр. 528

од незаконски активности и извори и истата не може да се надомести според овие принципи.

Како втор услов за настанување на одговорноста, принципите го предвидуваат каузалитетот. Според член 3 : 101 од принципите: “Една активност или однесување претставува причина за штетата доколку, во отсуство на таа активност, штетата не би настанала.” Од овој член произлегува дека **авторите на принципите се одлучиле за теоријата на условот, односно теоријата според која причината е *conditio sine qua non*** (услов без кој не се може) за настанување на штетната последица,¹³ а не за теоријата за адекватна причинска врска која, денеска, е најраспространето учење за причинската врска во областа на граѓанскоправната одговорност и која според една од поимните определби кои ги среќаваме во правната наука претставува: “...онаа причинска врска , која постои помеѓу штетното дејствие, кое по својата сила (интензитет) и вид било подобно да ја причини штетата, од една страна, и штетата настаната како последица од тоа дејствие од друга страна.” (Галев, Дабовиќ – Анастасовска, 2008, стр. 560)

Во рамките на одредбите што се однесуваат на каузалитетот се уредени и прашањата за конкуренција на причини (член 3:102), алтернативни причини (член 3:103) и потенцијални причини (член 3:104).

Третата глава (Title III. Bases of liability) ги уредува основите на одговорност. Принципитите познаваат три вида на одговорност, но само два вида на основ за одговорност:

- **Субјективна одговорност (liability based on fault, Art. 4:101 - 4:202)** која постои во случај на намерно или непочитување од невнимателност/небрежност на бараното стандардизирано однесување. Ова, воедно, претставува и поимно определување на вината и е содржано во чл. 4:101;
- **Објективна одговорност (strict liability, Art. 5:101 - 5:102)** која е предвидена како одговорност на лицата што извршуваат активност со зголемена опасност за штетата што ќе произлезе од таа активност. Поимното определување на активности што претставуваат зголемена опасност го наоѓаме во чл. 5:101, став 2 и

¹³ За ова теорија повеќе види кај Радишиќ Ј.: Облигационо право – општи део, Београд, 2004, стр. 206.

- **Одговорност за друг (liability for others, Art. 6:101 - 6:102)** која во себе ја вклучува одговорноста за малолетни или душевно болни лица и одговорноста за активностите на полномошникот. Се работи за вид на одговорност, но не и за посебен основ на одговорност. Основот на одговорноста во случаите на одговорност за друг е вината. На овој заклучок упатува анализата на чл. 6:101 кој вели: *“Лицето кое е задолжено за друго лице кое е малолетно или ментално растроено е одговорно за штетата предизвикана од други освен ако одговорното лице покаже дека тој постапувал според бараниот стандард на внимание при супервизијата.”* Во одредбата се поаѓа од принципот на претпоставена вина на одговорното лице. Претпоставката е соборлива, но товарот на докажување дека не постои вина на страната на “претпоставениот виновник” паѓа токму на тоа лице. Тој се ослободува од претпоставената вина доколку докаже дека *постапувал според бараниот стандард на внимание при супервизијата.*

Четвртата глава ги уредува случаите на исклучување на одговорноста за причинета штета (Title IV. Defenses). Според принципите, до исклучување на одговорноста за причинета штета може да дојде во неколку случаи. Како прво, тоа се случаите кога причинителот на штетата дејствувал во согласност со правниот поредок, односно правниот поредок ја исклучува противправноста на штетното дејствие. Како такви се предвидуваат случаите на нужна одбрана, самопомош, крајна нужда, согласност на оштетениот и врз основа на легитимен авторитет, како на пример дозвола (European group on Tort Law, 2005).

Принципите, со посебен член (чл. 7:102), го уредуваат исклучувањето на објективната одговорност, до кое доаѓа само во случај на непредвидливо и неотстранливо дејство на трето лице или виша сила (*vis major*). Со посебен член (чл. 8:101) се уредени и случаите кога до ослободување од одговорноста доаѓа поради однесување или активност на оштетениот.

Петтата глава (Title V. Multiple tortfeasors) се однесува на случаите кога постојат повеќе извршители на деликт кои истовремено се наоѓаат во одреден однос со настанатата штета. Тука, меѓу другото, се уредени случаите во кои доаѓа до солидарна одговорност на причинета штета.

Последната, шестата глава (Title VI. Remedies) ги уредува начините на кои се надоместува причинетата штета. Според принципите, постојат следниве видови на надомест на штета:

- **паричен надомест на штета (damages)**, вид на надомест кој е поставен како правило при што паричниот износ треба да биде еквивалент на претрпената штета и да послужи за враќање на оштетениот во онаа состојба во која бил пред да настане штетата и
- **натурална реституција, односно враќање на поранешната состојба (restoration in kind)**. Овој вид на надомест на штетата, според принципите, се јавува како исклучок во однос на паричното надоместување на штетата, кое се јавува како редовен начин на надомест. Ваквиот заклучок произлегува од анализата на чл. 10:104 според кој: *“Оштетениот може да бара натурална реституција наместо паричен надомест доколку е можно враќањето во поранешна состојба и доколку тоа не претставува преголем товар за другата страна.”*¹⁴

Во рамките на оваа глава од принципите се уредени уште два значајни поими: материјална штета (pecuniary damage, Art. 10:201 - 10:203) и нематеријална штета (non – pecuniary damage, Art. 10:301) и едно правило за намалување на износот на надомест на штета (reduction of damages, Art. 10:401).

4. Заклучок

Во услови на развој на техниката и технологијата, во општеството во кое живееме сè повеќе се зголемува бројот на облигациони односи кои настануваат со причинување на штета, а со тоа се зголемува и значењето на неговото уредување во правните системи на поединечни држави, како и во правниот систем на Европската Унија како една целина. Анализата на постоечката правна регулатива во ЕУ која се однесува на облигационите односи настанати со причинување на штета, односно на граѓанско-правната одговорност укажа на постоење на една парцијалност по повод ова прашање. Неговото регулирање е карактеристично за секоја од државите членки на ЕУ и неминовен е заклучокот дека правилата со кои се уредуваат основните прашања кои ги поставува граѓанско-правната одговорност, како што се прашањето за постоење на одговорност и основи за истата, општи

¹⁴ За разлика од принципите, во нашиот правен систем натуралната реституција е правило, а паричната се јавува како замена на натуралната реституција, во одредени случаи. Види Галев Г., Дабовиќ – Анастасовска Ј., *op.cit.*, стр. 637.

услови за настанување на граѓанско-правна одговорност, видови на штета и начини на нејзино надоместување како и слични прашања на овие, се разликуваат едни од други, во поголема или помала мера. Во рамки на еден правен систем како што е правото на ЕУ ваквата состојба претставува недостаток кој лошо се рефлектира на процесот на хармнизација на правото, внатре во ЕУ и во однос на земјите надвор од ЕУ кои го хармонизираат своето право со правото на Европската Унија.

Од друга страна, во поглед на институтот граѓанско-правна одговорност за причинета штета воопшто, односно без оглед дали е причинета во врска со постоечки облигационен однос или надвор од него, на ниво на Европската Унија засега постои само **модел на принципи** за поголемиот дел од отштетното право во кој се опфатени најзначајните прашања за граѓанско-правната одговорност за причинета штета. Овој модел пред меѓународно правната јавност е изложен преку Принципите на европското отштетно право кои имаат за цел пред сè да послужат како основа за унапредување и хармонизација на отштетното право во Европа. Овој модел дава одговор на прашањата од типот: кои се општи услови за настанување на граѓанско-правна одговорност, кои се основи на одговорност и во што се состои обврската што произлегува од востановена граѓанско-правна одговорност, прашања кои ја претставуваат основната содржина на институтот граѓанско-правна одговорност.

Постоењето на овие Принципи го води правото на Европската Унија сè поблиску до хармонизација на правните правила за граѓанско-правната одговорност за причинета штета, а воедно е модел за останатите држави кои се наоѓаат надвор од Унијата да направат една споредба на своите правни системи и уреденоста на ова прашање во нив, со уреденоста во Принципите и евентуално да направат промени во насока на усогласување со она што би претставувало иднината на европското отштетно право.

Резиме

Во овој труд се истражува и елаборира општата правна уреденост на граѓанско-правната одговорност за причинета штета во правото на ЕУ преку проучување на регулативите и директивите. Истите не содржат општи одредби по повод ова прашање што значи дека прашањата за основот на одговорност, постоењето на одговорност, видот и висината на надоместот на штета и слично се прашања кои се разликуваат по својата правна уреденост од земја до земја. Тој факт создава недостаток во правниот систем на ЕУ кој претендира да се хармонизира. Со оглед на ова, како и со оглед на значењето на граѓанската одговорност за причинета штета, создадени се Принципите на Европско отштетно право, и истите се во Виена во 2005 година. Трудот го става акцентот на овие Принципи бидејќи истите ги идентификуваат општите правила на граѓанско-правната одговорност кои се среќаваат во најголем дел од одделните правни системи во ЕУ и го прикажува нивото на усогласеност на европската правна мисла по повод ова прашање денеска.

Marija RADEVSKA

GENERAL LEGAL REGULATION OF CIVIL LIABILITY FOR CAUSED DAMAGE IN THE EUROPEAN UNION LAW

Abstract

This is a paper that reviews the question about the civil liability and its regulation on general level in the European Union law. Bearing in mind the meaning of the regulations and the directives in the EU we looked among them for general provision, but this regulation doesn't provides the law system with general rules. This means that certain questions are all regulated in different way, and the basis of civil liability differs from country to country. Having in mind the meaning of the civil liability today, and the purposes of the European Union law, Principles of European tort law were created and made available in Vienna in 2005. The Principles of European tort law identify the principles that could be found in these particular laws by comparing the particular provisions and combines them in one set of Principles which could be said that is common for all of them, in one or another way.

БИБЛИОГРАФИЈА

Bürgerliche Gesetzbuch, 1896 (new version by promulgation of 2 January 2002 I 42, 2909; 2003, 738; last amended by Article 2 (16) of the statute of 19 February 2007 I 122)

Code civil des Français, 1804 (Ordonnance n° 2004-164 du 20 Feb.2004)

European group on Tort Law (2005) *Principles of European Tort Law – Text and Commentary*. Vienna

Gardner R.O., Beale H., Zimmermann R., Schulze R. (2003). *Fundamental texts on european private law*. Portland

Harwood, V. (2000). *Principles of tort law*. London

Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II)

Zimmermann R. (2001). *Roman law, contemporary law, European law: the civil tradition today*. Oxford University Press

Галев Г., Дабовиќ–Анастасовска Ј. (2008). *Облигационо право*. Скопје

Крег П., де Бурка Г. (2010). *Право на ЕУ: Текстови, случаи и материјали*. Скопје

Радишиќ Ј. (2004). *Облигационо право – општи део*. Београд